

Ah, saj nikjer nikdar se naših straž
ni dvignil meč in valptu in biriču
smo bili le zaplašena zverjad.

Ko se šopiril je pred nami grad,
tolažba bila cerkev je na griču
in poleg cvička — tujec kralj Matjaž.

BOHEMI

B O R I S R I H T E R Š I Č

Ali nas poznate? Raztrgane umetniške kravate nosimo in nageljne v gumbnicah. Dekleta ljubimo in vino. Pesmi in kvante. Ali nas poznate? Zjutraj, ko hitite v urade, nas srečujete sredi cest, pobešenih glav, trezne, pretrezne. In za nami gredo pogledi spodobnih ljudi kakor za pocestnicami. Ali nas poznate?

Ampak naših src ne poznate, naših bolnih src. Zmeraj bolnih. Naših neutešnih hrepenenj, sanj, ki ne postanejo nikdar resnica.

Raztrgane kravate nosimo. Raztrgane, kakor so naše duše. A mi jih ne damo, svojih duš, za kupe zlata. Kaj bi brez njih, bohemi? Saj so nam vse, kar imamo. Saj najdemo v njih vse, kar iščete vi drugje. Vse najdemo. Si me videl včeraj? Sedel sem v kotu in se grabil za to dušo, za to raztrgano dušo. In prijel sem jo in stisnil, da je zavriskala, kakor zavriska umirajoči. Nisi čul tega vriska, čeprav je bil krik obupa in glasen, da je odmeval v dušo vseh, ki jim pravite bohemi, postopači. Nisi bohem, prijatelj. Dušo so ti vkovali v zlato, v lepo zlato skrinjico so ti jo zaprli. Tudi nam so jo nekoč. Pa smo razbili okove, čeprav so bili zlati in blesteči.

Se smeješ? Nisi bohem. Če bi bil kakor nisi, bi se zagrizel v samega sebe in napravil prav tako. Nisi bohem.

Nageljni so v naših gumbnicah. Oj, nageljni, rdeči kakor kri, naša srčna kri. Nad srcem jih nosimo in čutimo, kako se razpredajo tajne koreninice skozi prsi, da nas boli, da bi vpili. Toda ne vpijemo. Smejemo se in čakamo, da pridejo te koreninice, male, nevidne koreninice prav do srca in začno piti našo srčno kri in jo srkati, da je cvet čedalje bolj rdeč. In ko je najbolj bohoten, takrat ga iztrgamo iz srca in vržemo proč. In v našem srcu ostane rana, velika rana, in vsako minuto, ko živimo v sebi, prisluškujemo, kako pada kaplja za kapljo v brezdanje dno, ki mu ni kraja, v brezdanje dno naše duše. In ta duša je raztrgana. Nobena

kaplja se ne ustavi. Vsaka pade še globlje in mi gledamo in čakamo, da pride dan, ko bo poslednja kaplja padla iz srca in bo krčevito vzdrtelo in zamrlo samo v sebi.

Dekleta ljubimo. Ali vi ne? Čeprav jih ne znate. Vi ljubite dekleta, in iz poštenih hiš morajo biti. Nam je vseeno. Pocestnice se smehljajo lepše in lepše oči imajo. Kakor krvavi rubini so njih oči. Kaj bi bile one brez nas, bohемов? In najbolj nas razumejo. Dobro vedo, da je v naši družbi zanje raj. Raj, vam rečem, in ne lažem.

Zadnjič sem bil v kavarni, taki kavarni, kakor se jih vi podnevi izogiblujete. In tam je pelo dekle, prav lepo je pelo. In potem je šlo s krožnikom od mize do mize in tudi mimo tebe. Dinar si vrgel na krožnik. Zazvenel je, kakor bi se bila utrgala struna. Morda se je res utrgala v njej. Vidiš, da sem bil takrat na njenem mestu, bi ti ga bil vrgel v obraz. Toda ona ga ni, ker ga ni smela.

In potem je prišla k meni. Saj si videl, kaj sem napravil? V naročje sem jo vzel in poljubil. Čeprav ni poštena, kakor si rekel ti. In segel sem v žep in ji vrgel na krožnik prav toliko, da mi je še ostalo za kavo, ki sem jo popil. In ni zazvenelo. In tudi, če bi bilo malo, če bi bil samo dinar, kakor je bil tvoj, ne bi zazvenelo. Moji dinarji ne zvene.

Ne zvene.

Ali si ga videl zadnjič, bohema? Ves teden je delal, da si je prislužil tisočak. In potem je šel k njej in ji dal skoraj vse. In drugi dan je bil lačen, lačen, rečem ti. Šel je spet k njej in plačala mu je večerjo in še več. Kje najdeš pošteno dekle, ki bi tako naredilo? In ves teden ga je živila, da je zaslužil nov tisočak. In potem, ko ga ji je spet prinesel, se je nasmehnila in mu rekla: „Rajši ga shrani! Potreboval ga boš.“ Kje je pošteno dekle, ki bi tako storilo? Ali jo poznaš?

Naj ti povem, kako je bilo zadnjič. Prišlo je neko drugo dekle in ni bilo pošteno, kakor pravite vi, ki ste pošteni. Sedela sta v kavarni za mizo. Dva sta bila. In sedla je k njima in jima rekla: „Dobra fanta sta, poznam vaju. Dobra sta. Vem, da sta brez denarja. Ali ga hočeta? Zaslužila sem ga. S svojim telesom.“

Branila sta se.

„Vzemita!“ je rekla takrat, „novega prislužim. Kadar bosta imela, mi vrneta.“

In ko sta imela denar, ga ni hotela vzeti.

Vidiš, zadnjič sva šla mimo tistega dekleta. Ti si jo prvi opazil in šel si mimo z oholo glavo. Nisi videl, da je bilo lačno in da še ni imelo tisti dan tople jedi v ustih. Jaz sem videl. Poklical sem jo. Ti si se samo

prezirljivo nasmehnil. In potem sva šla z dekletom v krčmo. Takrat mi je povedalo, da si bil pred dnevi pri njej. Danes je še pogledal nisi. In kako je bilo zadnjič? Šla sva mimo ženske, kakor je bila tista. Poznal sem jo in pozdravil, kakor sem jo pozdravil tisto noč, ko sem bil pri njej, ker nisem pošten. Ti pa, ki si bil tudi pri njej, si zardel in pogledal v tla.

In še nečesa sem se spomnil. Nad njeno posteljo sem takrat videl sveto podobo. Saj si jo tudi ti videl? Kaj si si mislil?

Čuj, da ti povem, kar vem jaz. Tisto dekle, ki se mu pri belem dnevu nisi upal pogledati v obraz in ki si v noči klečal pred njenim telesom, je pobožno, bolj pobožno kakor si ti. Bolj pobožno kakor dekleta, ki jih imaš ti rad in ki so poštena.

Vino ljubimo! Tudi vi ga ljubite, ali ne? A mi ga ljubimo s srcem, vi z grlom. In še pijani nismo po njem, ker so nam duše raztrgane kakor prepadi, da niti kapljica ne ostane v njih, niti kapljica v naših dušah. Bohemskih dušah.

Zadnjič sem videl fanta. Morda si ga kdaj srečal, ko je šel po ulici. Mlad obraz ima, širok ogoljen klobuk in dolge temne lase pod njim. In otroške oči. Res je bil videti kakor bohem. Pa ni bil. Ker se je opijanil, ko si je komaj omočil ustnice. In ko je drugič prisedel k nam, smo ga pognali. Še užaljen je bil. In s tem je pokazal, da ni bohem. Bohem ne more biti užaljen, pa najsi ga doleti karkoli. Še glave ne dvigne, samo dalje gre, dalje...

Pesmi ljubimo, bohemi. Čeprav so hripava naša grla. Ljubimo jih, in kdor je bohem, bo čul skozi naše hreščeče glasove... Kaj bo čul?... Naše raztrgane duše v raztrganih pesmih.

Kaj sem poét? Kaj nisem? Še sam ne vem. Velik nisem. Tiste pesmi, ki jih skrivamo v sebi, mi bohemi, ne pridejo nikdar iz nas. Presvete so, da bi mogle priti na papir, na beli papir s črnimi svinčenimi črkami. Svinec ni za pesmi. Svinec je za srca, za trpeča srca, da jih raztrga, kakor so raztrgane naše duše.

Vidiš, nekdam sem pisal dekletu pisma. Tudi pesmi so bile vmes in usahle cvetice. Ko mi je zadnjič dekle pokazalo tista pisma, sem jih raztrgal in usahle cvetice poteptal z nogami. Čeprav je jokala, ker je bila poštena. Naša dekleta bi se smejala.

Mi smo bohemi. Naša pisma so naše misli, naši nageljni, vselej novi, vselej krvavi. Oblaki dima so naša preteklost, zlati gradovi naša bodoč-

nost. Toda ne zlati kakor mislite vi. Naše zlato so mokre oči, naše zlato je vino v čaši.

In ker smo bohemi, so nam kvante ljubše od vsega. Dosti ljubše od lažne modrosti. Vsakomur jih vržemo v obraz, ker nismo pošteni, kakor ste pošteni vi. Vi govorite drugače. Z umazanimi usti in za zaprtimi vrati. In grše so vaše besede. Mi jih govorimo iz prešernosti, vi iz duše, v zlate okove okovane.

Morda si bil ti tisti, ki sem mu zadnjič to povedal v obraz? Odpusti mi, o pošteni brat! Odpusti mi, da ti tako pravim. Odpusti mi, ker te nisem hotel užaliti. Res ne. Saj veš, da smo bohemi odkriti, da povemo vsakomur resnico v obraz.

In še nekaj ti rečem. Kadar me spet zagledaš na ulici, si misli, da sem kakor tisto dekle, ki sva ga zadnjič srečala. Tisto, ki ga nisi pozdravil, ko sem jaz snel klobuk in se mu nasmehnil. Kadar me srečaš, napravi tako, in hvaležen ti bom. Kadar me srečaš zjutraj, ko hitiš v službo, kadar me srečaš z raztrgano kravato in nageljnomo v gumbnici.

Naj od sramu postane tvoje lice rdeče kakor tisti nagelj. In hvaležen ti bom.

Napravi tako, saj si pošten, tako pošten, da bi ti s pestjo sunil v lice, čeprav bi bil potem tebi bližji.

In potem bom stisnil svojo dušo, da bo zazvenela, da bo zazvenela kakor srce poccstnice, ki čaka v mrazu pod cestno svetilko, kakor tisti dinar, ki si ga vrgel pevki na krožnik.

GLEDALIŠČE V NEW YORKU

P R E G L E D S E Z I J E 1931/1932

V. F. CALVERTON

Poskus, da bi zatrli igro „Vrtljak“, je bil po mojem mnenju najpomembnejši dogodek v pravkar končani gledališki seziji. Ni dolgo tega, komaj nekaj let, kar so zatrli nemoralnost na odru. Toda danes, ko je moč buržoazije na vseh straneh ogrožena, ko so učinki vojne in izprijenost njene morale dodobra prevrnili njene dobre šege, je seksualno dejstvo postalo mnogo manj važno nego politično. Izzvani po novem razvoju civilizacije, se moralnih nazorov cenzure oklepajo samo moralni trdoživci stare generacije, postarni moški in ženske, katerih notranja poželenja se morejo spokorno zabrisati samo s preganjanjem njenih zunanjih oblik. Vendar se danes pornografske igre lahko brez kazni pro-